

'Chique en sjofel moeten naast elkaar kunnen werken'

De Amsterdamse projectleider broedplaatsenbeleid
Van Straten over Het Experiment

Amsterdam heeft sinds 1999 een broedplaatsenproject dat moet voorzien in de behoefte aan atelierruimte en vrijplaatsen in de stad, die is geuit door de hoofdstedelijke krakerscollectieven. Maar wat houdt het beleid concreet in? Wat zijn de belangen van de verschillende partijen? Vraaggesprek met projectleider Jeroen van Straaten over sociale werkruimtes en de paradox van het broedplaatsenbeleid.

JEROEN VAN DER VELDEN

Broedplaats aan de Plantage Doklaan in Amsterdam. (Foto Jeroen van der Velden)

Wat houdt het broedplaatsenbeleid in Amsterdam in?

'Om hoofdstad van de subcultuur te kunnen blijven is dit project belangrijk. Chique en sjofel moeten naast elkaar kunnen werken. De woningmarkt toont al aan dat wanneer alles aan de markt wordt overgelaten een groep mensen in de stad in de verdrukking komt. Dit probleem wordt opgelost door middel van sociale woningbouw. De verdeling van werkruimte daarentegen wordt in Nederland nog volledig aan de markt overgelaten. In Amsterdam vinden we dat er nu ingegrepen moet worden, want de marktwerking is te ver doorge-

schoten. Bepaalde groepen kunnen niet meer in de stad werken omdat werkruimte simpelweg te duur is. Dus als Amsterdam een complete stad wil zijn en voor alle Amsterdammers een plek wil hebben dan zal het niet alleen op het gebied van woonruimte, maar ook op het gebied van werkruimte moeten ingrijpen. Daarmee slaan we een paar vliegen in één klap: we zorgen ervoor dat die groep kán werken, we houden de stad levendig, divers en aantrekkelijk en we behouden het imago als hoofdstad van de subcultuur.

De essentie van het broedplaatsenbeleid is het maken van een eenmalige inhaalslag. Binnen vijf jaar willen we veertien-

honderd tot tweeduizend betaalbare werkruimtes voor kunstenaars en culturele ondernemers realiseren. Dit gebeurt in samenwerking met stadsdelen, corporaties, ontwikkelingsmaatschappijen en andere initiatiefgroepen die deel uitmaken van de doelgroep. Vaak fungeren wij als bindmiddel. In alle gevallen is het nodig om een project betaalbaar te maken, want tussen de kostprijs van huur en de huur die door mijn groep opgebracht kan worden zit een groot verschil. De gemeente heeft in 2004 vijftien miljoen gulden beschikbaar gesteld om het bereik van aantal ruimtes te vinden en in te nemen.'

Hoe wordt dit geld concreet besteed?

'In de praktijk komt dat er paneele voor een eenmalige bijdrage aan de huur en een vastlegging van de huurruimte voor een aantal jaren. Dit systeem biedt de huurders zekerheid. Het gaat dan óf om het kopen en óf om opknappen van een pand door de gemeente óf een eenmalige betaling aan de eigenaar van het pand om de huur te verlagen. Zo wordt een plek uit het systeem van de markteconomie gehaald. Naast financiële hulp geeft de projectgroep advies aan stadsdelen en andere partijen over wat de gevolgen zijn van verschillende soorten functies voor het imago en de economie van het stadsdeel. Daarnaast bemiddelen we tussen de kraker en de andere partijen. Veel van die panden zijn het Plantage Doklaan pand en de voormalige Filmacademie. Deze eenmalige inhaalslag kunnen we als een opstap naar een structureel broedplaatsenbeleid om ook in de toekomst voor verschillende soorten groepen zorg te dragen, want denk dat deze behoefte blijft bestaan. Denk dat dit project een begin kan maken voor een hele nieuwe trend in Amsterdam en misschien in Nederland, waarin naast structureel zorgen voor betaalbare woonruimte ook worden ingegrepen op structureel zorgen voor betaalbare bedrijfsruimte. Dit zou je ook kunnen doen met andere soorten bedrijfsruimte kunnen noemen. Maar dat is puur een politieke kwestie. Het ligt aan de manier waarop de gemeente in de volgende jaren zal aankijken naar de ontwikkeling van de stad.'

Zouden sociale bedrijfsruimtes beschikbaar moeten komen voor kunstenaars ook voor andere groepen?

De voormalige filmacademie in Amsterdam is tegenwoordig een broedplaats. (Foto Jeroen van der Velden)

'Ja, je zou het kunnen verbreden. Je zou kunnen zeggen, we moeten ons als overheid voor meer groepen actiever inspannen om de huren van de bedrijfsruimte beperkt te houden. Dat gebeurt al meer. Je ziet bijvoorbeeld in het stadsdeel Westerpark in het project de Houthavens sociale bedrijfsruimte voor startende ondernemers. De vraag om verbreding komt steeds vaker naar voren. Maar hoe breed, dat is weer een politieke keuze. Er zal een compleet nieuw beleid moeten worden samengesteld. Want wie wel of wie niet voor dit beleid in aanmerking komt, is lastig vast te stellen. Bij sociale woningbouw is het criterium duidelijk, namelijk de hoogte van iemands inkomen. De criteria bij sociale bedrijfsruimte moeten nog worden uitgevonden. Het broedplaatsenbeleid is hierin een experiment, waarvan de uitkomsten gebruikt zouden kunnen worden om, als de politiek dat wil, toekomstig beleid op het gebied van sociale bedrijfsruimte vorm te geven.'

Aan welke voorwaarden moet een kunstenaar of kunstenaarscollectief voldoen om in aanmerking te komen voor deelname aan dit project?

'Voor de individuele kunstenaar geldt dat hij of zij als kunstenaar beroepsmatig actief moet zijn, een opleiding moet hebben, werk moet hebben geproduceerd van voldoende kwaliteit of dat hij of zij in het verleden een aantal stipendia moet hebben gekregen. Dit is alle-

maal nog redelijk helder te omschrijven. Veel moeilijker wordt het voor de collectieven. Die bestaan namelijk maar voor een deel uit kunstenaars. Voor een ander deel bestaan ze uit niet-kunstenaars, zoals ambachtslieden, ideële kantoor-tjes, maar ook uit bewoners. Omdat we niet precies kunnen beoordelen welk collectief als eerst in aanmerking komt, vragen we, zodra we een leeg pand hebben bemachtigd, aan de geïnteresseerden om met een goed voorstel te komen voor de invulling van het pand. Vervolgens maakt een onafhankelijke adviescommissie een keuze uit de plannen. De commissie kijkt onder andere naar de cohesie binnen het pand, de diversiteit, of er publieksruimtes in zitten of alleen werkruimtes en hoe men om wil gaan met doorstroming. Daarnaast moet zo'n groep zelf bepalen of ze na toewijzing de huur en andere lasten kunnen betalen. Er moet dus uiteindelijk een soort ondernemingsplan op tafel liggen. Dit is vaak een nieuwe manier van werken voor collectieven, vooral voor vroegere kraakersgroepen.'

Begrijpt u de afwijzing van het beleid door een groot deel van de kraakbeweging?

'Ik geloof zelf niet dat een groot deel het beleid afwijst. Het is wel het meest uitgesproken deel van de kraakbeweging. Daar zit wel een verschil. Ik denk dat wij heel veel mensen kunnen helpen door middel van dit project, kunstenaars maar ook veel mensen uit de

kraakbeweging. Dat zie je bijvoorbeeld ook bij een project als Kinetisch Noord. Tweehonderd mensen kunnen binnen dit project een werkplek vinden en die plekken zijn zo gevuld. Dus voor een groot deel voorzien we in een behoefte. Er zal altijd een klein deel zijn dat autonoom wil blijven en helemaal niks met de gemeente te maken wil hebben. De vraag is of je deze groep kan helpen. Als ze geen hulp vragen, hoef je ze als gemeente geen hulp te bieden. Als ze wél hulp vragen, dan zit daar vaak iets dubbels in. Aan de ene kant zeggen ze 'help ons', aan de andere kant willen ze autonoom blijven. Alleen voor dat deel van de doelgroep is het project een paradox. Dat maakt het gesprek lastig.'

Het project in het voormalige Swammerdaminstituut wordt bedreigd omdat het stadsdeel steeds met andere bestemmingen komt voor de lokatie. Ze willen van het pand bijvoorbeeld studentenwoningen maken. Hoe belangrijk is een stadsdeel in de besluitvorming of een bepaald pand gebruikt mag worden door een groep of niet?

'Het stadsdeel is cruciaal in de besluitvorming. Nu de binnenstad ook binnen afzienbare tijd een stadsdeel zal zijn, zal men altijd met het stadsdeel aan tafel moeten. Het stadsdeel bepaalt namelijk de bestemming van een plek binnen zijn bestuursgebied. Het zal bij besprekingen van bestemmingsplannen steeds weer de afweging moeten maken wat het op dat moment op die plek belangrijk vindt als bestemming. Er zijn heel wat verschillende partijen die schreeuwen om ruimte. Naast een nijpend tekort aan atelierruimte is er in Amsterdam ook een tekort aan woonruimte, bedrijfsruimte en onderwijsvoorzieningen. Dit probleem geldt voor steeds meer steden in Nederland. Rotterdam bijvoorbeeld had een paar jaar geleden geen enkel probleem wat betreft de ruimtebehoefte. Het aanbod aan ruimte was groot genoeg, waardoor de prijs laag bleef. In zo'n situatie wordt het voor een collectief makkelijk kiezen. Maar die situatie bestaat inmiddels niet meer. Rotterdam ondervindt nu ook de keerzijde van de economische voorspoed. Maar Amsterdam is nog aanzienlijk aantrekkelijker dan andere steden in Nederland. Het heeft een grote aantrekkingskracht, ook op instellingen en bedrijven. Dit maakt het kiezen voor

Edelweiss, een broedplaats op het KNSM-eiland in Amsterdam. (Foto Jeroen van der Velden)

de stadsdelen ook veel lastiger. Per plek moet er weer een nieuwe afweging worden gemaakt. Voor de doelgroep is dat soms lastig te begrijpen.

Het is heel belangrijk dat het denken over dit soort broedplaatsfuncties in Amsterdam in twee jaar totaal is veranderd. Veel partijen zien broedplaatsen nu als functies die bij de stad horen en waarvoor een inspanning gepleegd moet worden. Veel stadsdelen zien nu in dat deze functies een verbetering van de leefbaarheid en het imago van het stadsdeel kunnen betekenen. Ze zien de aantrekkingskracht die het heeft op jonge creatieve bedrijven.'

Is er nu met de komst van het broedplaatsenbeleid een garantie dat een groep op een bepaalde plaats kan blijven?

'We proberen aan het begin van elk project de duur ervan vast te leggen. Soms is dat voor zes jaar, soms voor tien, soms permanent, zoals het project op de Plantage Doklaan.'

Hoe lang kan bijvoorbeeld het project Kinetisch Noord blijven bestaan?

'Het stadsdeel heeft hun nu minimaal tien jaar gegeven. Of dit verblijf verlengd wordt ligt aan de opstelling van het stadsdeel en aan de ontwikkeling van het project. Maar het stadsdeel heeft wel gezegd dat ze hen niet als kwartiermakers zien die op het moment dat de

eerste ontwikkelaar zich meldt weer moeten wegwezen. Nee, dit is voor een lange termijn. Maar hoe lang kan ik niet zeggen. Zo is de stad altijd levend en aan verandering onderhevig. Maar ik ben niet bang dat ze daar worden weggedrukt. We denken daar tegenwoordig tijdens de voorbereidingen beter over na dan 10 jaar geleden.'

Zijn er niet teveel tijdelijke projecten, in plaats van een blijvende investering in een culturele hoofdstructuur?

'Alle groepen zijn op zoek naar de grootst mogelijke zekerheid, maar die valt niet altijd te geven. Daarnaast moet er gekeken worden naar de doorstroming binnen panden die permanent uit de markt worden gehaald. Wat wij belangrijk vinden is dat de groep zelf met een goed voorstel komt, zoals de groep op de Plantage Doklaan heeft gedaan. Wat als er individuen bij zitten die succesvol worden en meer gaan verdienen, moeten die het pand uit? Zij vinden van niet, want zo'n persoon kan van waarde zijn voor het collectief. Maar ze vinden wel dat hij of zij meer huur moet gaan betalen. Als men uit wil breiden, moet men wel andere ruimte zoeken, want de maximale ruimte is gesteld op vijftig vierkante meter. Daarmee heeft deze groep een soort systeem geïntroduceerd waarmee je scheef werken kan voorkomen en het

biedt de mogelijkheid voor nieuwsonen om een plek te krijgen in het pand.'

Bent u tevreden met het feit dat andere gemeenten een helpende hand bieden het gebrek aan ruimte voor 'lowculture' te vangen?

'Ja, ik zie dat het concept groeit. In het al in andere steden tegen, zoals Rotterdam. Daar beginnen ze nu een soortgelijk beleid, omdat ze de problemen tegenkomen als in Amsterdam. Rotterdam had jarenlang imago dat er altijd ruimte was, maar is niet meer zo. Je staat daar nu jaren op een wachtlijst voordat je slag kunt. Het is een motiverend dat andere steden het belang hier ook gaan zien. Het is zelfs terug te zien in de vijfde nota ruimtelijke ordening. Het hoort in het bijzonder in Amsterdam, maar over het algemeen hoort deze functie bij een stedelijke straling.'

Redactie AGORA (met medewerking van Maurice Tuunter)